

XI.-XIII. YÜZYIL TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNDE EĞİTİM- ÖĞRETİM(MEDRESELER)

Muhammed KEMALOĞLU¹

ÖZET

Türkiye Selçuklu Devleti, Türk tarihi, İslam tarihi ve Dünya tarihinde ehemmiyetli bir yere sahiptir. XI. yüzyıldan itibaren Türk göçlerine sahne olan Anadolu'da, Büyük Selçukluların İran'da gerçekleştirdikleri Türk-İslâm mimarisiyle, Anadolu kültürünün kaynaşmasından oluşan yeni bir sanat anlayışının ürünü olan kıymetli eserler vücuda getirilmiştir. Bu eserler daha sonraki yıllarda Beylikler ve Osmanlı mimarisine temel teşkil edecektir. Anadolu Türk kültürünün önemli temel taşlarından olan bu kıymetli eserlerden birisi de medreselerdir. Bu çalışmamızda XI.-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletindeki medreseler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: XI. Yüzyıl, Türk, Türk kültürü, İslâm, Anadolu, Selçuklu, Anadolu, Medrese

---

¹ TRT Genel Müdürlüğü Ankara

XI-XIII. CENTURY EDUCATION IN TURKISH SELJUQID STATE (MADRASAS)

SUMMARY

Turkey Seljuk State, Turkish history, the history of Islam and the place has a substantial history of the world. XI. century migration from the Turks in Anatolia was the scene, they perform the Great Seljuk Turkish-Islamic architecture in Iran, consisting of a fusion of Anatolian culture is the product of valuable works of art in a new body was brought. This works in later years would form the basis of Principalities and Ottoman architecture. Anatolian Turkish culture are the cornerstones of the important one of these valuable works are the madrassas. In this study, the Turkey Seljuk States's XI-XIII Century will be discussed in the madrassas.

Key Words: XI. Century, Seljuk Turks, Anatolia, Turkish culture, Islamic, Madrasa

GİRİŞ

İslâmiyet'in zamanla genişlemeye başlaması ve birçok kavmin bu din altında birleşmesi ile Kur'an'ı doğru okumak, anlamak ve öğretmek ihtiyacı artmıştır. Halkın İslâm dinini doğru öğrenebilmesi için daha fazla okul ihtiyacı hissedilmiş, medreseler açılmaya başlamıştır². Medrese ism-i mekân bir kelime olup ders verilen yer, kelime olarak ders okunan yer mânâsına gelir. İslâm medeniyetinde eğitim ve öğretimin yapıldığı yerdir. Arapça de-ra-se kökünden gelir. Sıbyan mektebinin üstünde eğitim ve öğretim yapan orta ve yüksek tahsilli müesseselere de denilmiştir. Dârülfünun, üniversite yerinde kullanılan bir tabirdir. Medrese, okunan yerle beraber talebenin içinde oturup kalktığı ve okuduğu bina mânâsındadır. Çoğulu me-da-ris'tir. Medreseler, memleketin ihtiyaç duyduğu kültürü oluşturan ve eleman yetiştiren bir eğitim ve öğretim kuruluşudur³. Medresede eğitim dili Arapça idi. Bununla birlikte Beylikler Devri'nde Türkçe yazılmış tıp kitapları ile Kur'an çeviri ve tefsirleri sebebiyle, Türkçenin belirli bir önem kazandığını tahmin edebiliyoruz. Bununla birlikte, ülkenin Konya, Kayseri, Diyarbakır veya Niksar gibi önemli kültür merkezlerinde eğitim dili muhtemelen her zaman Arapça olmuştur⁴.

Türkiye Selçuklu medreselerindeki eğitim şekli klasik İslâm medrese eğitimine paralel olmuştur. Fıkıh, dinî ilimler, Kur'an-ı Kerim, hadis ve bunlara yardımcı edebî ilimler okutulmuştur. Eğitim salı ve cuma günleri hariç bir hafta boyunca yürütülmüş, eğitim süresi her dönem kesinlik

---

²Yücel Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", *G.Ü., Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, 2005, s.83-113.

³ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta,1997, s.102; Semavi Eyice, "Mescid", *İslâm Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul: MEB, 1978, s.50-56; Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, İstanbul: MEB, 1993, s.436; Mehmet Şerif Çatakoğlu, *Anadolu Selçuklu Dönemi İlmi Faaliyetleri ve Bu Faaliyetlerin Osmanlı Kuruluş Dönemi İlmi Faaliyetlerine Tesiri* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2002, s.20; Omid Safi, "Büyük Selçuklularda Devlet-Toplum İlişkisi", *Türkler*, V, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.352-363.

⁴ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar*, İzmir, s.150; Muhammet Kemaloğlu, "XI. -XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar", *Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, Ocak-Haziran/1, 2014, s.289-301.

arz etmese de beş yıla kadar sınırlandırıldığı olmuştur. Selçuklu medreselerinde, Kur'an, hadis ve tefsir gibi dinî ilimlerin yanında, tıp ve astronomi gibi ilimlerin de okutulması, vakfın gaye ve imkânlarına göre olmuştur. Medreselerdeki ders programlarının temelini dinî ilimler oluşturmuştur. Türkiye Selçuklu dönemi medreselerinde de Büyük Selçuklu Devleti Nizâmiye medreselerinin bir devamı olmuştur⁵.

Medreselerin yapılış nedenleri de birçok sosyal-içtimaî müessesenin yapılış nedenleri gibi çeşitli ve karmaşık olmasına rağmen belirli başlıklarda aynı idi.

1. Din adamı yetiştirmek,
2. Yoksul ve yetenekli öğrencileri okutup topluma kazandırmak,
3. Devletin yönetimi için memur yetiştirmek,
4. Devlet adamlarını eğitmek,
5. İslâmiyet'i yeni benimsemiş Oğuz topluluklarının yeni inançlarının pekiştirilme, eskilerinin silinme gereğinin duyulması,
6. Yeni ele geçirilen ülkelerin manen de fethini sağlamak için gerekli insanları yetiştirme düşüncesi,
7. Devlet adamlarının eğitim ve bilim severliği,
8. Bilginleri bir görev ve maaşla medreselere bağlayıp denetim altında tutmaktır.

Medresenin idarî şekli, medrese vakfiyesinde yer alan idarî, hukukî hükümler ile yönetilmektedir. Vakfı kuran şahıs, idarî işleri yürütmek için bir mütevellî (müdür) tayin etmektedir.

Mütevellî Heyeti: Vakfın yönetiminden sorumludur ve medreselerde düzenlenen törenleri düzenler.

Kütüphane Görevlisi: "Hâzinü'l-Kütüb" adı verilen kütüphane görevlisi hem kitapları muhafaza etmek hem de kitapların ödünç verilmesinin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini temin etmekle görevlidir.

Ferraş: Medresenin döşenmesi, öğrenci yataklarının serilip toplanmasından sorumlu olmalıdır. Bazı medreselerde ferraşların yanında temizlik işlerine bakan, kandilleri yakan başka görevliler de bulunmaktadır⁶.

Bevvab: Medreselerde giriş çıkışları kontrol eden ve gece güvenliği sağlayan kapıcı ve bekçiler olarak algılanabilir.

Din Görevlileri: Vakfiyelerde bu mescitlerde görevli olan imam, müezzin, duahan ve salâhan gibi kişiler vardı. Bunlar aynı zamanda mübarek gün ve gecelerde düzenlenen törenlerde halka yemek dağıtırlardı.

Diğer Görevliler: Aşçılar, medresenin gelir gider hesaplarını yapan müşriflerler, medresenin tamirini yapan ustalar, vakfın türbesinin bakımını üstlenen türbedarlar, hububat gelirlerini toplama işi ile görevli câbiler, hâfızlardı. Medrese mescidi imamı, müezzini, temizlik işlerine bakan ferraş, hafız-kütüb (kütüphane memuru), kapıcı, Kur'an okuyan hafızlar ve kesin olmamakla birlikte tamir işlerini yapan mimarı mevcuttur.

⁵ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri, Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, II, 1999, s.436; Pakalın, *a. g. e.*, s.436; Semavi Eyice, "Mescid", *İslam Ansiklopedisi*, M. E. B. Yay., İstanbul, VIII, 1978, s.50-57; Zeki Atçeken, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s.192; Mehmet Şerif Çatakoğlu, *Anadolu Selçuklu Dönemi İlmî Faaliyetleri ve Bu Faaliyetlerin Osmanlı Kuruluş Dönemi İlmî Faaliyetlerine Tesiri* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2002, s.22.

⁶ Veli Sırım, "Selçuklular ve Osmanlı Döneminde Medreselerin Mali Kaynakları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31, s.394-403.

Medresenin öğretim kadrosu esas itibariyle, müderris, müd ve talebeden müteşekkildi ve medreseler, talebe hücreleri, misafirhane, mescit ve kütüphaneden oluşurdu.

Müderrisler gerek medresede talebe yetiştirmek ve ülkenin her tarafına göndermek, gerek kitap yazmak ve halkın istifadesine sunmak suretiyle ilmin ilerlemesine hizmet ediyorlardı. Selçuklu devri ilmî mahsullerinin tamamı hakkında henüz bilgi sahibi değiliz. Fakat bildiğimiz kadarıyla bu devirde önemli eserler yazılmıştır⁷.

Medreselerde, Kur'an, Sarf, Nahv (Cümle bilgisi, sentaks), Mantık, Hadis, Tefsir (Kur'an yorumu), Adab-ı bahis (Tartışma adabı), Vaaz, Belâgat (Güzel konuşma, retorik), Kelâm, Hikmet, Fıkıh (İslâm Hukuku), Faraiz (Miras hukuku), Akaid (İnanç esasları), Usül-ü fıkıh, İlm-i heyet (Astronomi ve astroloji) ve İlm-i hesap adıyla dersler verilirdi.

İslâm dünyasının geneline bakıldığında, Rum diyarı, ilk zamanlarda oldukça geri durumda bulunuyordu. Sonradan, gelişen fetihler ve sağlanan istikrar ile Batı Anadolu da oldukça ileri bir kültür hayatına kavuştu, özellikle beylikler devrinde ulemanın himaye edilmesi, medeni müesseselerin yapılması, medreselerin açılması ile gelişme daha da ileri merhalelere ulaştı⁸.

Türkiye Selçuklu döneminden günümüze kalan çok çeşitli yapılar yerleşik hayat kültürünün varlığını ispatlar niteliktedir. Türkiye Selçuklu dönemi inşa faaliyetlerinin sayısal dökümü de yerleşik olmanın boyutları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Varlığı saptanan 1308 yılına kadar yapılmış olan 1100 yapıdan günümüze %55'i ulaşabilmiştir. Saptanan yapılardan bazı yapı grupları 115 cami, 122 mescid, 135 türbe, 167 medrese, 70 hamam, 48 saray, 49 köprü şeklinde sıralanabilir. Anadolu genelinde Selçuklu dönemi için yapıların inşalarındaki sayısal döküme bakıldığında camilerin sayısının 115, medreselerin ise, tıp eğitiminin de yapıldığı Darü'ş-Şifa yapıları da katıldığında 135 olduğu görülür. Camiler hemen hemen bir medrese olmaksızın inşa edilmezken, tek başına inşa edilen medrese sayısı yadsınamayacak kadar çoktur. Konya'da 23, Sivas'ta 19, Mardin'de 8, Kayseri'de 7, Amasya'da 6, Diyarbakır'da 5, Akşehir'de 5 adet medrese bulunmaktadır ki Selçuklu medreselerinin %50'den çoğu bu 7 merkezde toplanır. Ortaçağda eğitim aslen iki kategoride kadîm ilimler ve İslam ilimler olarak ayrılmakta ve kadîm ilimler yabancı ve İslam (öncesi ilimler, matematik astronomi geometri, fizik, tıp, gramer ve felsefeyi kapsamaktadır. İslâmî ilimler ile ilgili de dallara ayrılmış bir söz konusudur. Örneğin, Konya İnce Minareli Medrese'de (1258) darü'l-hadis, Konya Sırçalı Medrese'de (1242) fıkıh eğitimi verilmektedir⁹.

⁷ Mehmet Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Bellekten*, VII/27, 1943, s.379-458; Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı*, İstanbul, Marifet Yay 1981, s.155; İbrahim Balık, "Anadolu Selçuklu Medreselerinin İdareci ve Hizmetli Kadrosu", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2-12. 2001/1999, s.171-182; Nermin Şaman Doğan, Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekânları: Selçuklu Medreseleri-Darüşşifalarından Örnekler, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 2013, s.429-443.

⁸ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I: Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1944, s.6; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979, s.59.

⁹ Başak Burcu Tekin, Anadolu Selçuklu Kültürünü Anlamak: Sanat Tarihi Açısından Bir Değerlendirme, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 32, 2012, 21-32.

Anadolu'da kurulan en eski medrese Danişmentliler tarafından yaptırılan Tokat ve Niksar Yağlıbasan Medreseleridir. Türkiye Selçuklularının açtığı ilk medrese 1193 yılında açılan Kayseri Koca Hasan Paşa Medresesi'dir. İslâm'da ilk medrese Büyük Selçuklular zamanında Alparslan'ın veziri Nizâmülmülk (1018-1092) tarafından açılan ve yine onun ismiyle anılan "Nizâmiye Medreseleridir". Bazı kaynaklarda ilk medresenin kurucusu olarak, Nişâbur hâkimi Emir Nasır b. Sebüktekin gösterilmektedir¹⁰.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde ilk medreselerin kuruluşu siyasî istikrarın sağlanıp kültürel etkinliklerin yürütülmeye başladığı II. Kılıç Arslan devrine rastlamaktadır. II. Kılıç Arslan biri Konya, diğeri Aksaray'da olmak üzere iki medrese yaptırırken, emirlerinden Altunaba da, Konya'da bir medrese yaptırmıştır. Başşehir olarak Konya, şüphesiz, Selçuklu kültür hayatının merkezindeki yerini her devirde muhafaza etmeyi başarmıştır. Anadolu'da yapıldığını bildiğimiz en eski medrese, temelindeki bir kitabede 589/1193 tarihi bulunan Kayseri'deki bir medresedir (Cahen, 1981: 246). Aksaray medresesinden yetişen bilginler, on dördüncü yüzyılda Suriye ve Mısır'da büyük bir itibar görürken, Anadolu kasabaları kurulan medreselerle birer kültür coğrafyası hâline getirilmeye çalışılmıştır. II. Kılıç Arslan'dan sonra devletin yönetimini üstlenen Türkiye Selçuklu hükümdarlarının hemen hepsi tahsilliydi. Üst düzey İslâmî ve millî duygularla yetiştirilen Türkiye Selçuklu sultanlarından bazıları Arapça, çoğunluğu Farsça bilmekte ve bu dilde şiirler yazabilmekteydi¹¹. II. Kılıç Arslan öğrenim görmemesine rağmen, ilim erbabına son derece saygı duymakta ve onlara huzurunda münazaralar yaptırmaktaydı¹².

Türkiye Selçuklu Devleti'nde medreseler, Büyük Selçukluların devamı niteliğindedir. Fakat medreseler arasında gerçek anlamda ihtisaslaşma bu dönemde görülmekteydi. Mesela, Konya'da İnce Minareli Medresede Hadis, yine Konya'da Sırçalı Medresede Fıkıh, Kayseri'de Çifte Minareli Medresenin birinde Tıp, Kırşehir ve Kütahya Medreselerinde Heyet ve Nücüm bilimleri öğretimi yapıyordu¹³.

Türk-İslâm devletlerinde eğitim kurumu olan medreseler Anadolu Türk kültürünün önemli temel taşlarından olup bilim ve düşünce hayatının merkezi olmuşlardır. Dönemin medreseleri, Orta Asya ve İran'da gelişen İslâmiyet'ten sonraki Asya Türk mimarisinden etkilenmiş, kendilerinden sonraki Beylikler Dönemi ile Osmanlı medreselerini etkilemiştir.

XII. asırda Selçuklu Türkiye'sinde manevî kültür bakımından oldukça yüksek bir seviyeye erişmişti. Çocuklara okuma, yazma, öğretmek maksadıyla her cami yanında tesis edilen ilk

¹⁰ Abdülkerim Özaydın, *Selçuklu Tarihi, Sultan Muhammed Tapar Devri*, Ankara, 1990, s.7.

¹¹ Ahmed Zeki Velidî Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş-En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, İstanbul: İ. Ü. Yayınları, 1981, s.215.

¹² Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul: Boğaziçi Yay. 1993, s.64; Hilmi Ziya Ülken, *Eski Yunan'dan Çağdaş Düşünceye Doğru İslâm Felsefesi Kaynakları ve Etkileri*, İstanbul 1998, s.172; İbn Battûtâ, *İbn Battuta Seyahatnamesi I-II*, nşr. M. Çevik, İstanbul, 1989, s.31-32; Muhammet Kemaloğlu, XI. -XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dini Eserlerinden Kümbet-Türbe-Ziyâretgâh-Namazgâh ve Câmîler, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 39, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Kırgızistan, 2013, s.1-18; Kemaloğlu, a. g. m.,s.289-301.

¹³ Aydın Sayılı, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde yapılan Araştırmanın LK Kısa Raporu", *Bellekten*, T. T. K. Yay., Ekim, XI, 1947, s.44, 674; Aydın Sayılı, "Vacidiyye Medresesi, Kütahya'da Bir Ortaçağ Türk Rasathanesi", *Bellekten*, Yay., Temmuz, XII, S.47, 1948, s.655-656.

mekteplerden başka, her tarafta medreseler yapılmıştı. Sağlanan asayiş, artan içtimaî refah, sultanların ulemâya hürmet ve itibar göstermesi ve bilhassa Moğol istilâsının Anadolu'ya sürüklediği âlim, şair ve mutasavvıfların çalışmalarının bu topraklardaki fikrî faaliyetlere getirdiği canlılık, bu devir Selçuklu medreselerine haklı bir şöhret kazandırmıştı¹⁴.

XII. yüzyılda Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray, Kırşehir, Amasya, Niğde, Tokat, Niksar, Ankara ve Erzurum önemli birer kültür merkezi konumundaydı. Bu kültür merkezlerinin hâmisi bulunan Türkiye Selçuklu hükümdarları, yalnız birer kahraman asker olmalarıyla değil, kültür sahasındaki temayülleriyle de temayüz etmekteydiler.

Selçuklular döneminde Nizâmîye Medreseleri yanında ihtisas eğitimi yapan, medreseler de kuruldu. Bunlar hizmet ve gayeleri bakımından Dârü'l-hadis, Dârü'l-kurra ve Dârü't-tıb diye üçe ayrılırdı:

1-Dârü'l-hadis Medreseleri: Hadis-i şeriflerin tedris ve tetkikine tahsis edilen medreselerdir¹⁵. Dâr kelimesi, oda, ev, kapalı mekân mânalarına geldiği gibi konu, saray, şehir, memleket, yurt ve vatan mânalarına da gelir. Hadis ise, Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerini kapsayan bir ilim dalıdır. Dârü'l-hadis ise hadis ocağı, hadis evi, hadis mektebi, hadis medresesi, hadis fakültesi, gibi binaların karşılığı olarak kullanılmış bir eğitim ve öğretim müessesesinin adı olmuştur¹⁶. Dârü'l-hadisler ilk olarak Selçuklu devletinde Halep Atabeklerinden Nureddin Zengi (1146-1174) tarafından açılan en-Nuriye el-Medresetü'l-Kamiliyye (1225) adlı medresedir. İkinci olarak da Musul'da açılmıştır. Türkiye Selçuklular döneminde ise ilk Dârü'l-hadis, meşhur devlet adamı Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından Konya'da İnce Minareli Darü'l-Hadis Medresesi yaptırılmıştır. Diğer iki dârü'l-hadis ise İlhanlı veziri Şemseddin Cüveynî tarafından Sivas'ta tesis edilen Çifte Minareli Dârü'l-hadisidir¹⁷.

2-Dârü'l-kurra Medreseleri: Kur'ân-ı Kerîm ile alâkalı ilimlerin öğretildiği medreselerdir¹⁸. Hafız yetiştiren yerlere verilen addır. Bunların yüksek kısmına darü'l-kurra denilmiştir. Kur'an'ı ezberleyenlere hafız, burayı bitirenlere kurra adı verilmiştir¹⁹.

3-Dârü't-tıb Medreseleri (Dârü's-şifa): Tıp eğitimi ve hasta tedavisinin birlikte yapıldığı medreselerdir. Dârü's-sihha, Dârü'l-afiye, Dârü'r-raha, Dârü't-tıp, Maristan, Bimarhane, Taphane, Nekahethane, Şifaiyye, Bimaristan, Darü'l-merza ve Me'menü'l-istihare adları ile de tarih içerisinde kullanılmıştır²⁰. Bu kurumlarda hastalar tedavi edilir, ilaçlar yapılır ve sağlık hizmetleri ile ilgili tüm faaliyetler yürütülürdü. Selçuklular döneminde yapılan bu kurumlara özellikle Büyük

¹⁴ Mehmet Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Bellekten*, VII/27, 1943, s.379-458; V. V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi, Tahkik*: K. Yaşar Kopruman-A. İsmail Aka, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay,1975, s.67; Çatakoğlu, a. g. t., s.22; Kemaloğlu, a. g. m., s.289-301.

¹⁵ Ali Yardım, "Osmanlı Devrinde Darü'l-hadisler", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: VIII, Ankara: Yeni Türkiye Yay., 1999, VIII, s.163; Ziya Kazıcı, *Ana Hatları İle İslam Eğitim Tarihi*, 1983, s.66.

¹⁶ Yardım, a. g. s., s.163.

¹⁷ Kazıcı, a. g. e., s.6.

¹⁸ Kerimüddin Aksarayî, *Müsameretü'l-Ahbar*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, 2000, s.94.

¹⁹ Pakalın, a.g.s.,s. 399.

²⁰ Yardım, a. g. s.,s.163; Ziya Kazıcı-Mehmet Şeker, *İslam-Türk Medeniyeti Tarihi*, Çağrı Yay., İstanbul, 1981, s.129; Pakalın, a. g. s., s.404-405; Guntay Cantay, *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darü's-şifaları*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1992, s.15; Süheyl Ünver, *Selçuklu Tababeti (XI-XIV. Asırlar)*, İstanbul, 1940, s.47-51.

Selçuklular dönemindeki dârü's-şifalar örnek ve model alınmıştır. Büyük Selçuklular da Cundişapur ve Bağdat gibi önemli kültür merkezlerindeki hastaneleri örnek almışlardır²¹.

Anadolu'daki Selçuklu Medreseleri mimari açıdan, avlulu ve kubbeli olmak üzere ikiye ayrılır. Avluya açılan dört büyük eyvanlı Asya medreseleri örneği Selçuklular devrinde ana hatları muhafaza edilerek tatbik edilmiştir. İklim şartları da mimari tarzda etkili olmuştur. Bunlardan birincisi avlulu medreseler ki açık avlulu medreseler, ikincisi olarak da kapalı kubbeli medreselerdir.

1-Avlulu Medreseler: Giriş tarafında yapıya fizyonomisini veren, büyük bir portal, avluya götüren dehlizden önce gelir. Avlunun girişe karşı olan cephesinde büyük bir eyvan bulunur. Sağında ve solunda tali hücreler vardır. Bazılarında bunların yanında birer eyvan da bulunur. Önleri Revaklı küçük hücreler, öğrencilerin yatması ve derslerine çalışması için ayrılmıştır. Bu tip medreselere örnek olarak Konya'daki Sırçalı, Sivas ve Erzurum'daki Çifte Minareli, Sivas'taki Gök Medreseleri örnek olarak verebiliriz²².

2-Kubbeli Medreseler: Açık avlu yerinde çoğu zaman bir havuz ihtiva eden kubbeli kısımlar, oturma odalarından, dershanelerden ve türbelerden ibarettir. Açık avlulu medrese ile kapalı kubbeli medreseler arasında aslında çok büyük bir fark yoktur. Sadece kapalı avlulu tipte orta mekân kubbe ile örtülür. Bu sebeple plan kare veya kareye yakın bir dikdörtgen biçiminde olur. Açık avlulu tipin avlusu ise genellikle giriş eksenini itibariyle uzunlamasına dikdörtgen biçimindedir. Ancak dikdörtgen avlunun enlemesine inşa edildiği örnekleri vardır. Bu iki önemli fark dışında her iki tipin mimari esasları ve unsurları aynıdır²³. Anadolu'da bu tip medreselere örnek olarak Konya'daki Karatay ve İnce Minareli medreseler gösterilebilir²⁴.

Döneme Ait Medreseler

Alaca Hüseyin Gazi Medresesi: Çorum ili, Alaca ilçesindedir. Yapıldığı tarih kesin olarak bilinmemekle birlikte XIII. yy'a ait Selçuklu medresesi olduğu sanılıyor. Bugün harap ve kendi haline terk edilmiş durumdadır²⁵.

Ali Gav Medresesi: Konya il merkezinde, Akıncı mahallesindedir. Zâviye, "Mahmudiye Medresesi" adıyla da kayıtlara geçmiştir. Yapının mimari ve kuruluş özellikleri nedeniyle, XII. yy. sonu ve XIII. yy. başlarına ait olabileceği düşünülmektedir. Zâviyenin kurucusunun adı günümüze ulaşan bir kitabe olmadığından dolayı bilinmemektedir. Yapıya adını veren Ali Gav'ın kimliği ise açık değildir. Fakat bu yapıda yatan zatın, öküz postuna girerek Konya Kalesi'ne giren, kale kapılarını Selçuklu askerlerine açan ve kalenin fethini kolaylaştıran bir kişi olduğu anlatılmaktadır²⁶.

²¹ Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Haz. Aykut Kazancıgil, Sevim Tekeli, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982, s.125.

²² Suut Kemal Yetkin, *İslam Mimarisi*, Ankara, 1965, s.105.

²³ Atçeken, a. g. e., s.191.

²⁴ Çatakoğlu, a. g. t., s.29.

²⁵ Ceyhan Solmaz, *Hüseyin Gazi Külliyesi ve Hüseyin Gazi'nin Alevi-Bektaşî Geleneğindeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum 2013, s.28-33; Abdullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları*, 1969, s. 77- 79.

²⁶ Atçeken, a. g. e., s.270-272; İbrahim Hakık Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Konya 1964, s.909-914; Kuran, a.g.e., s.49; Mehmet Önder, *Mevlana Şehri Konya*, Konya 1962,

Altun-Aba Medresesi-Konya İplikçi: Konya'da inşa edilen ilk medresenin Altun Aba Medresesi olduğu söylenir. 1200 yıllarında II. Rükneddin Süleyman Şah (1196-1204)'ın sipehsâlârlarından (ordu kumandanı) Şemseddin Altun-Aba tarafından yaptırılan medrese, vakfiyesinde görüleceği üzere mütevellî olarak "İplikçioğlu" nun tayin edilmesinden dolayı, İplikçi Medresesi olarak şöhret yapmıştır. İlk Selçuklu vakfiyesi, Sipehsâlâr Şemseddin Altun-Aba tarafından yaptırılmıştır. Konya'daki Altun-Aba Medresesi için 598/1202 yılında, Selçuklu sultanı II. Rükneddin Süleyman Şah zamanında düzenlenmiştir 1202 M. tarihli vakfiyesinde, müderrise yılda 800 dinar, cemaata namaz kıldıran imama 200 dinar, müezzine yılda 100 dinar şeklinde maaş listesi verilir²⁷.

Atabekiyye (Atabey) Medresesi: Konya'dadır. Medresenin XIII. yy ikinci yarısında inşa edildiği düşünülmektedir. Banisi Atabey Arslan Doğmuş İbn-i Sevinç İbn-i Yarukinal'dir²⁸.

Atabey Armağan Medresesi-Antalya: Kaleiçi'nde İmaret Medresesi ile karşı karşıya olan yapı, Yivli Minare'nin de oldukça yakınındadır. Banisine atfen Atabey Armağan Medresesi, Gıyaseddin Keyhüsrev Medresesi ya da Keyhüsrev Medresesi olarak da geçer. Selçuklu Medreseleri yaptırmanın değil dönemin sultanın adıyla anıldığından Gıyaseddin Keyhüsrev Medresesi diye adlandırılmıştır. H. 637/M. 1239 yılında, el-Emirü'l-Merhum Saadeddin el-Hac Armağan-şah bin Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Armağan-şah'ın Ertokuş'tan sonra Antalya'da vali olarak görev yaptığı ileri sürülmektedir. Atabek Armağan-şah 1239-40 tarihinde patlak veren Babaî İsyanını bastırmakla görevlendirilmiş ve bu görevi yerine getirmekle birlikte yaşamını yitirmiştir²⁹.

Atabey Ertokuş Medresesi: Isparta, Atabey ilçesinde bulunmaktadır. Kitabe ile medreseyi Ertokuş bin Abdullah tarafından 1224 yılı eylül ayında inşa ettirildiği düşünülmektedir³⁰.

Buruciye Medresesi: 1271 M. yılında Türkiye Selçuklu sultanlarından III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Hibetullah Burucerdioğlu Muzaffer Bey tarafından yaptırılmıştır. Sarımtırak renkli taşların oyma olarak yapılan giriş kapısı ve avlu karşısındaki iç cephe, devrin Selçuklu taş oymacılığının en güzel örneklerindedir³¹.

s.168-169; Mehmet Yılmaz Önge, "Bilinmeyen Bir Selçuklu Medresesi: Konya Ali Gâv Zâviyesi ve Türbesi", *Önasya*, Cilt: III, Sayı: 28, 1967, s.14-15, 22.

²⁷ Tekin, a. g. m., s.21-32; Abdulkadir Erdoğan, "Konya İle İlgili En Eski Bir Selçuk Vakfiyesi", *Konya Mecmuası*, S.6, Konya, 1937, s.372; Osman Turan, Selçuk Devri Vakfiyeleri, I, Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı", *Bellekten*, XI/42, 1947, s.197-235; Doğan, 2013: 429-443

²⁸ <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1479/Konyal%C4%B.pdf?sequence=1>

²⁹ Mete Kırmızı, "Yivli Minare ve Külliyesi", *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri 22-23 Mayıs 1986*, Antalya Valiliği, Antalya, 1986, s.37-47; Turan, O. "Mübârizeddin Er-Tokus ve Vakfiyesi", *Bellekten*, XI/43, 1947, s.415-430; http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=381

³⁰ Uysal, Ali O. "Ertokuş Medresesi Kazısının Mimarî Sonuçları", *VI. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri*, 16-17 Mayıs 1996, Konya, 1997, s.151-163.

³¹ Abdülhaluk Mehmet Çay, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası*, Orkun Yay., İstanbul, 1984, s.29.

Cacabey (Medresesi) Camî-Kırşehir: 1271-1272 yıllarında yaptırılmıştır ve günümüzde **camî** olarak kullanılmaktadır. Selçuklu Döneminde astronomi yüksekokulu olarak hizmet vermiştir. Yapıdan ayrı olan minaresi de gözlem kulesi olarak kullanılmıştır³².

Çifte Minareli Medrese-Kayseri: Medresenin H. 602/M. 1205 yılında yaptırıldığı bilinmektedir. Yapının Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanat yıllarında kız kardeşi, **II. Kılıç Arslan'ın** kızı Melike Gevher Nesibe'nin vasiyeti olarak Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılmıştır³³.

Çifte Minareli Medrese-Erzurum: Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubâd'ın kızı Hüdavend Hatun tarafından 1253'te yaptırılmıştır³⁴.

Gıyasiye Tıp Medresesi: Gıyasiye Medresesi adıyla tanınır ve Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196, 1204-1210) tarafından yaptırıldığı kabul edilir³⁵.

Gök Medrese: 1271 yılında Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Gök medresenin mimarı Konyalı Kaluyan'dır. Gök Medrese açık avlulu dört eyvan şemasının uygulandığı iki katlı olduğu iddia edilen bir medrededir. Koç, domuz, aslan, yılan, ejder başlarının tanındığı bu kompozisyonda burç işaretlerinin kast edildiği iddia edilmektedir. Türklerin on iki hayvanlı takvimlerinde de bu hayvanların bir kısmı mevcuttur³⁶.

Hacı Kılıç Camî ve Medresesi-Kayseri: II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu İzzeddin Keykâvus zamanında 1249-1250 tarihinde yaptırılmıştır³⁷.

Hisarardı Medresesi: Afyon Kalesi'nin batısında yer alan yapı, şehrin dış mahalleleri arasında bulunur. XIII. yüzyılda yaptırılmıştır³⁸.

Hunat Hatun Medresesi: Kayseri'de, I. Alâeddin Keykubâd'ın eşi Hunad (Mahperi) Hatun tarafından, 1237/1238 yılında yaptırılan medrese, cami, türbe ve hamam komplekslerinden ibaret olan Hunad Hatun Külliyesi içinde yer alır³⁹.

³² Ömer Menekşe, "Selçuklu Eğitim Müesseseleri: Nizamiye Medreseleri", *Diyanet İlmi Dergi*, 3, 2003, s.117-122; Kemaloğlu, a. g. m., s.1-18.

³³ Şahin, a. g. m., s.569-581.

³⁴ Tevhide Aydın, Erzurum Çifte Minareli Medrese Taş Süsleme Örnekleri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (23), 2012, s.101-107; Doğan, a.g.m.,s.429-443.

³⁵ Mustafa Kemal Şahin, "Anadolu'da Selçuklu Döneminde Niğde ve Kayseri Çevresinde Bulunan Taçkapılar Üzerine Bazı Düşünceler-I", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 14-16 Ekim 2009, Yay. Haz. K. Pektaş-S.Cirtil-S.Ö. Cirtil-G. K. Öztaşkın-H. Özdemir-E. Aktuğ-R. Uykur, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yay., İstanbul, 2011, s.569-581.

³⁶ Turan, a.g.m.,s.111-113.

³⁷ Oymael, S., Kıran Çakır, H., Fidan, Y. ve Ekinci, C. E. Tarihi Kentsel ve Mimari Mekânların Gelişinde Rol Alan Etkenlerin İrdelenmesi, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Volume: 6, Number: 4, Article Number: 4C0127, 2011, s.889-896.

³⁸ Nurcan Yazıcı, "Prof. Dr. Oktay Aslanapa ve Anadolu'daki Türk Dönemi Kazıları", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S: 183, Aralık 2009, s.1-19.

İhlasîye Medresesi: Bitlis il merkezinde bulunan medrese, Selçuklular tarafından 1216 tarihinde yaptırılmıştır. Kitabesine göre 1589 tarihinde Bitlis hanlarından 5. Şerefhan tarafından onarılmıştır. Mimari görünüş açısından klasik Selçuklu estetiğinin tüm özelliklerini taşır⁴⁰.

İnce Minareli Medrese: Konya'nın Selçuklu ilçesinde, Sultan II. İzzeddin Keykavus devrinde, Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından, hadis öğretilmek üzere H. 663/M. 1264 yılında inşa ettirilmiştir. Yapının mimarı Keluk bin Abdullah'tır (Kölük bin Abdullah)⁴¹.

İzzeddin Keykavus Medresesi: Alâeddin Keykubad'ın, Türkiye Selçuklu hükümdarı olduktan sonra yıktığı bu yapı, İbn Bibi'nin anlatımına göre Ankara şehrinin karşısında idi. İzzeddin Keykavus'un, 1211-12 yılında, kardeşi Alâeddin Keykubad'ı Ankara'da kuşattığı sırada yaptırdığı bu bina, şehrin alınmasına kadar kendisinin ikametgâhı, ardından da sultanın isteği ile medrese olarak kullanıldı.

Kalehisar Medresesi: Çorum'da, Mahmudiye Köyündedir. 13. yüzyılda yaptırılmıştır⁴².

Karatay Medresesi: Antalya'da bulunan yapı, farklı tarihlerde Darü's-Suleha, Karatay ya da Karadayı Camî gibi farklı isimlerle de belirtilmiştir. Yapıya ait kitabede, onun H. 648/M. 1250-51 tarihinde inşa edildiği bildirilir. Yapı Celâleddin Karatay'ın vakfiyesine kaydedilmiştir. Böylelikle Celâleddin Karatay'ın, adı geçen eserin banisi olduğu gerçeği ortaya çıkar⁴³.

Karatay Medresesi: H. 652/M. 1251 yılında, Konya'nın merkezinde, Celâleddin Karatay bin Abdullah yaptırmıştır⁴⁴.

Mardin Eminüddin Külliyesi: Artuklu Sultanı Necmeddin İlgazi (1108-1112) ile kardeşi Eminüddin yaptırmıştır. Eminüddin'in başlatıp ölümünden sonra kardeşi Necmeddin İlgazi'nin

³⁹ Mustafa Kemal Şahin, "Anadolu'da Selçuklu Döneminde Niğde ve Kayseri Çevresinde Bulunan Taçkapılar Üzerine Bazı Düşünceler-I", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 14-16 Ekim 2009, Yay. Haz. K. Pektaş-S.Cirtil-S.Ö. Cirtil-G. K. Öztaşkın-H. Özdemir-E. Aktuğ-R. Uykur, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yay., İstanbul, 2011, s.569-581; Ayrıntılı bilgi için bakınız; Çağla Caner - Ömür Bakırer, "Anadolu Selçuklu Dönemi Yapılarından Medrese ve Camilerde Portal", *Türkiyat Araştırmaları*, 6/10, 2009, s.13-30.

⁴⁰ Bitlis Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Bitlis İli Çevre Durum Raporu, 2012, Bitlis, s.91-92.

⁴¹ Nermin Şaman Doğan, Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekânları: Selçuklu Medreseleri-Darüşşifâhlarından Örnekler, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 2013, s.429-443; Nermin Şaman Doğan, Konya Sırçalı/Muslihiye Medresesi Taçkapı Bezemeleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (12), 2010, s.127-162.

⁴² *Cumhuriyetin 50. Yılında Çorum 1973 İl Yıllığı*, Haz. Ziya Coker, Çorum.

⁴³ Osman Turan, "Celâleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri", *Celâleddin Karatay Foundations and Foundation Charters*, in, *Bellekten*, 45, 12, 1948, pp. 17-170.

⁴⁴ Tanju Cantay, "Konya Karatay Medresesinin İnşa Tarihi ve Kapısının Mimari Kuruluşu", *Röleve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı: 6, Ankara, 1987, s.25-30; Selçuk Mülayim, "Konya Karatay Medresesinin Ana Kubbe Geometrik Bezemesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı: XI, İstanbul, 1982, s.111-121.

tamamlattığı yapılar topluluğu cami, medrese, hamam, çeşme, bimaristan (hastane) yapılarından oluşmaktadır. Mimarı bilinmemektedir⁴⁵.

Pervane Medresesi-Sinop: 1261 yılında Selçuklu Veziri Süleyman Pervane tarafından yaptırılmıştır. İki eyvanlı, 10 derslikli, 7 odalı, müştemilatlı, orta kısmında üstü açık avlu, avlu ortasında şadırvanı bulunan bir yapıdır⁴⁶.

Siraceddin Medresesi: 1238-39 yılında inşa edilmiştir. Kayseri ili Melikgazi ilçesinde bulunmaktadır. Yapının banisi **Siraceddin** Lala Bedir'dir⁴⁷.

Sırçalı Medrese: Sırçalı Medrese Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde medrese olarak kullanılmıştır. Konya'nın ve Anadolu'nun önemli medreselerinden biri olan Sırçalı Medrese Konya ili, Meram ilçesi, Gazialemşah Mahallesi'ndedir. Açık avlulu, iki eyvanlı ve iki katlı medreselerden olan Sırçalı Medrese, II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde Bedreddin Muslih tarafından yaptırılmıştır. Çeşitli değişikliklerle 1924 yılına kadar medrese olarak kullanılmıştır⁴⁸.

Şifaiye Medresesi-Niğde: Taç kapısı üzerinde yer alan kitabesinde Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus tarafından 1217 M. yılında inşa ettirildiği yazmaktadır. Anadolu'daki Selçuklu tıp sitelerinin ve hastanelerin en büyük boyutlusudur. Selçuklu yapılarında olduğu gibi taç kapısı süslemelerine önem verilmiştir. Dışarı doğru taşınılı taç kapı alınlığının sağında ve solunda aslan ve boğa kabartmaları yapılmıştır⁴⁹.

Taş Medrese: Günümüzde cami olarak kullanılan medrese, han, hamam ve çeşme ile birlikte inşa edilen külliye'nin bir elemanıdır. Bu külliye'den günümüze ulaşan çeşme, han ve medrese, Çay ilçe merkezinde bulunmaktadır. H. 677/M. 1278 yılında, III. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinin ileri gelenlerinden Yusuf bin Yakup Bey yaptırmıştır. Daha sonra 1301 yılında Hamidoğlu Dündar Bey tarafından medreseye çevrilmiştir. Medrese iki katlı olup 30 hücresi vardır⁵⁰.

⁴⁵ Mehmet Sağlam, Political Context of the 11th-16th centuries Anatolia Shaped Medrese Education and It's Architecture, *Journal of Education and Future*, year, issue 1, 2012, s.143-171; Çevikel, N. "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Tababet Tarihine Giriş" *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History*, Vol. : 11, No: 4, November, 2003, s.226-239.

⁴⁶ Çağla Caner-Ömür Bakırer, "Anadolu Selçuklu Dönemi Yapılarından Medrese ve Camilerde Portal", *Türkiyat Araştırmaları*, 6/10, 2009, s.13-30.

⁴⁷ Nermin Şaman Doğan, Kayseri'deki Selçuklu Külliye'leri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (16), 2012, s.191-214.

⁴⁸ M. Zeki Oral, "Konya'da Sırçalı Medrese", *Bellekten*, T. T. K. Yay., Temmuz, XXV, S.99, 1961, s.355-396; Doğan, a. g. m.,s.429-443; Doğan, a. g. m., s.127-162.

⁴⁹ Nermin Şaman Doğan, Niğde'deki Türk Dönemi (13-15. Yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı-Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt/Volume 30 Sayı/Number 1 (Haziran), 2013, s.115-140.

⁵⁰ Kemal Şahin, "Afyon'da İki Selçuklu Medresesi", *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 29-30 Eylül 1995, Afyon Belediyesi Yayınları, Afyon, 1995, s.233-237; Suut Kemal Yetkin, "Türk Çini Sanatından Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, İstanbul, 1964/1965, s.77-83.

Taşkınpaşa Medresesi: Ürgüp-Soğanlı yolu kenarında, Damsa (Taşkınpaşa) köyündedir. Karamanoğulları'na aittir⁵¹.

Ümmühan Hatun Medresesi: Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinde Seyit Gazi külliyesinin güneybatısında bulunmaktadır. Yapı, 13. yy başlarına tarihlendirilir. Türkiye Selçuklu Sultanlarından I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından, 1205-11 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Ümmühan Hatun, Keyhüsrev'in eşi ve I. Alâeddin Keykubad'ın annesidir⁵².

Yakutiye Medresesi: Cumhuriyet caddesi üzerinde bulunan ve İlhanlılar döneminden kalan Yakutiye Medresesi 1310 yılında Sultan Gazan ve Horasanlı Bulga Hatun'un yardımlarıyla Hoca Cemaleddin Yakut tarafından yaptırılmıştır⁵³.

Ayrıca, Kapalı avlulu medreselere örnek olarak Afyon Boyalıköy (1210, bugün yıkık), Niksar Yağlıbasan (XII. yüzyıl) medreselerini; İki eyvanlılara örnek olmak üzere Diyarbakır Zinciriye, Kayseri Huand Hatun (1237-38), Tokat Gök Medreselerini; eyvanlı örneklerle, Kayseri Avgunlu Medreselerini; dört eyvanlı medreselere ise, Erzurum Çifte Minareli (13. yüzyıl sonu), Kayseri Sahibiye (1267-68), Sivas Gök (1271) ve Sivas Buruciye (1271-72) medreseleri sayabiliriz⁵⁴.

---

⁵¹ Nermin Şaman Doğan, Konya Sırçalı/Muslihiye Medresesi Taçkapı Bezemeleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (12), 2010, s.127-162; Çiftçioğlu, İ. "Ürgüp'ün Taşkınpaşa (Damsa) Köyü'nde Karamanlı Devri Eserleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III/2, Afyon, 2001, s.17-22; Nermin Şaman Doğan- Ebru Bilget Fataha, Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (14), 2011, s.95-118.

⁵² Kemaloğlu, a. g. m., s.1-18.

⁵³ Turan, a. g. e.,s.35-37.

⁵⁴ Kemaloğlu, a. g. m., s.1-18.

SONUÇ

Türkiye Selçukluları'nda ise medrese önemli bir yer işgal etmiş, eğitim medrese teşkilatı sayesinde çoğu zaman mükemmel yürütülmüştür. Devlet kurduğu bu medreseler sayesinde kendi bünyesinde çalışacak elemanların istediği nitelikte olmasını sağlamıştır. Ayrıca burs ve vakıflar sayesinde bir dereceye kadar herkese eğitim ve öğretim imkânı tanınmıştır. Türkiye Selçuklu döneminden günümüze kalan çok çeşitli yapı türü yerleşik hayat kültürünü ispatlar niteliktedir. Göçebe olduğu iddia edilen bir toplumun, cami, mescit, kervansaray, hamam, medrese, tekke, zaviye, türbe, çeşme gibi yapıları inşa etmesini beklemek çok güç bir durumdur. Ancak Selçuklular ve özelde de Türkiye Selçukluları ilk fetihlerden sonra hemen vatan kıldıkları bu coğrafyaları mamur kılmaya başlamışlardır. Anadolu Türk kültürünün önemli temel taşlarından birisi olan medreselerde bu yapıtlardan biridir. Yapmış olduğumuz çalışma ile Türkiye Selçuklularından günümüze kalan bu anıtsal eserleri unutturmamak ve de açıklamalarla bir listesini sunmaktır.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Abdülhak Adnan,1982, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Haz. Aykut Kazancıgil, Sevim Tekeli, Remzi Kitabevi, İstanbul
- AKSARAYI, Kerimüddin,2000, *Müsameretü'l-Ahbar*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara
- ATÇEKEN, Ziya,1998, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması*, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- AYDIN, Tevhide,2012, Erzurum Çifte Minareli Medrese Taş Süsleme Örnekleri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), s. 101-107
- BALIK, İbrahim,1999, "Türkiye Selçuklu Medreselerinin İdareci ve Hizmetli Kadrosu", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2-12. 2001/1999
- BARTHOLD, W.,1975, *Orta Asya Türk Tarihi*, Tahkik. K Yaşar-A. İsmail Aka, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara
- BAYKARA, Tuncer,1990, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar*, İzmir
- BİTLİS VALİLİĞİ ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ BİTLİS İLİ ÇEVRE DURUM RAPORU*, 2012, BİTLİS
- CAHEN, Claude,1979-1981, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, e Yay., İstanbul

- CANER Çağla.-BAKIRER, Ömür,2009, "Türkiye Selçuklu Dönemi Yapılarından Medrese ve Camilerde Portal", *Türkiyat Araştırmaları*, 6/10, s.13-30
- CANTAY, Güntay,1992, Türkiye Selçuklu ve Osmanlı Darü'ş-şifaları, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara
- CANTAY, Tanju,1987, "Konya Karatay Medresesinin İnşa Tarihi ve Kapısının Mimari Kuruluşu", *Röleve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı: 6, Ankara, s.25-30
- CUMHURİYETİN 50. YILINDA ÇORUM 1973 İL YILLIĞI, Haz. Ziya Coker, Çorum
- ÇATAKOĞLU, Mehmet Şerif,2002, *Türkiye Selçuklu Dönemi İlmi Faaliyetleri ve Bu Faaliyetlerin Osmanlı Kuruluş Dönemi İlmi Faaliyetlerine Tesiri* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta
- ÇAY, Abdülhaluk Mehmet,1984, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası*, Orkun Yay., İstanbul
- ÇETİN, Osman,1981, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı*, Marifet Yay, İstanbul
- ÇEVİKEL, Nuri,2003, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Tababet Tarihine Giriş", *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History*, Vol.: 11, No: 4, November, s. 226-239
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail,2001, "Ürgüp'ün Taşkınpaşa (Damsa) Köyü'nde Karamanlı Devri Eserleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III/2, Afyon, s. 17-22
- DOĞAN, Nermin Şaman,2010, Konya Sırçalı/Muslihiye Medresesi Taçkapı Bezemeleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (12), 127-162
- DOĞAN, Nermin Şaman,2012, Kayseri'deki Selçuklu Külliyesi, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (16), s.191-214
- DOĞAN, Nermin Şaman,2013, Niğde'deki Türk Dönemi (13-15. Yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı-Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt/Volume:30, Sayı/Number:1 (Haziran), s. 115-140
- DOĞAN, Nermin Şaman,2013, Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekânları: Selçuklu Medreseleri-Darüşşifalarından Örnekler, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), s. 429-443
- DOĞAN, Nermin Şaman-Fataha, Ebru Bilget,2011, Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye / Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (14), s.95-118
- ERDOĞAN, Abdulkadir,1937, "Konya İle İlgili En Eski Bir Selçuk Vakfiyesi", *Konya Mecmuası*, S. 6, Konya, s. 372
- EYİCE, Semavi,1978, "Mescid", *İslam Ansiklopedisi*, M. E. B. Yay., İstanbul, VIII, s. 50-57
- GELİŞLİ, Yücel,2005,"On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı:2,s.83-113
- İBN BATTÛTÂ,1989, *İbn Battuta Seyahatnamesi I-II*, nşr. M. Çevik, İstanbul
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin,1999, *Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri, Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, II, 436
- KAZICI, Ziya- ŞEKER, Mehmet,1981, *İslam-Türk Medeniyeti Tarihi*, Çağrı Yay., İstanbul
- KAZICI, Ziya,1991, *İslam Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul
- KAZICI, Ziya,1983, *Ana Hatları İle İslam Eğitim Tarihi*
- KEMALOĞLU, Muhammet,2013, XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dini Eserlerinden Kümbet-Türbe-Ziyâretgâh-Namazgâh ve Câmîler, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 39, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Kırgızistan, s.1-18

- KEMALOĞLU, Muhammet,2014, "XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar", Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, Ocak-Haziran/1, s. 289-301
- KIRMIZI, Mete,1986, "Yivli Minare ve Külliyesi", *Antalya I. Selçuklu Eserleri Semineri 22-23 Mayıs 1986*, Antalya Valiliği, Antalya, s. 37-47
- KONYALI, İbrahim Hakkı,1964, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Enes Kitap Sarayı, Konya
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat,1943, "Türkiye Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Belleten*, VII/27, 379-458
- KURAN, Abdullah,1969, *Anadolu Medreseleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara
- MENEKŞE, Ömer,2003, "Selçuklu Eğitim Müesseseleri: Nizamiye Medreseleri", *Diyanet İlmi Dergi*, 3, s. 117-122
- MÜLAYİM, Selçuk,1982, "Konya Karatay Medresesinin Ana Kubbe Geometrik Bezemesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı: XI, İstanbul, s. 111-121
- OMİD Safi,2002, "Büyük Selçuklularda Devlet-Toplum İlişkisi", *Türkler*, Cild 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 352
- ORAL, Mehmet Zeki,1961, "Konya'da Sırçalı Medrese", *Belleten*, T. T. K. Yay., Temmuz, XXV, S. 99, s. 355-396
- OYMAEL, Sabit- ÇAKIR, Hatice Kıran-Fidan, Yasemin-Ekinci, Cevdet Emin,2011, Tarihi Kentsel ve Mimari Mekânların Gelişinde Rol Alan Etkenlerin İrdelenmesi, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Volume: 6, Number: 4, Article Number: 4C0127, s. 889-896
- ÖNDER, Mehmet,1962, *Mevlana Şehri Konya*, Konya
- ÖNGE, Mehmet Yılmaz,1967, "Bilinmeyen Bir Selçuklu Medresesi: Konya Ali Gâv Zâviyesi ve Türbesi", *Önasya*, Cilt: III, Sayı: 28, s. 14-15, 22
- ÖZAYDIN, Abdülkerim,1990, *Selçuklu Tarihi, Sultan Muhammed Tapar Devri*, T.T.K. Basımevi, Ankara
- PAKALIN, Zeki,1993, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B. Yay., II, İstanbul
- SAFİ, Omid,2002, "Büyük Selçuklularda Devlet-Toplum İlişkisi", *Türkler*, V, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.352-363
- SAĞLAM, Mehmet,2012, Political Context of the 11th-16th centuries Anatolia Shaped Medrese Education and It's Architecture, *Journal of Education and Future*, year, issue 1, s.143-171
- SAYILI, Aydın,1947, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde yapılan Araştırmanın LK Kısa Raporu", *Belleten*, TTK, Ekim, XI, S. 44, 674
- SAYILI, Aydın,1948, "Vacidiyye Medresesi, Kütahya'da Bir Ortaçağ Türk Rasathanesi", *Belleten*, Ankara: TTK, Temmuz, XII/47, s. 655-656
- SIRIM, Veli,2014, "Selçuklular ve Osmanlı Döneminde Medreselerin Mali Kaynakları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31, s.394-403.
- SOLMAZ, Ceyhun,2013, *Hüseyin Gazi Külliyesi ve Hüseyin Gazi'nin Alevi-Bektaşî Geleneğindeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum
- ŞAHİN, Kemal,1995, "Afyon'da İki Selçuklu Medresesi", *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 29-30 Eylül 1995, Afyon Belediyesi Yayınları, Afyon, s.233-237
- ŞAHİN, Mustafa Kemal,2009, "Anadolu'da Selçuklu Döneminde Niğde ve Kayseri Çevresinde Bulunan Taçkapılar Üzerine Bazı Düşünceler-I", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 14-16 Ekim 2009, İstanbul, 2011, s. 569-581, 15 Ekim 2009
- TEKİN, Başak Burcu,2012, Türkiye Selçuklu Kültürünü Anlamak: Sanat Tarihi Açısından Bir Değerlendirme, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 32, s. 21-32

- TOGAN, A. Zeki Velidi,1981, *Umumî Türk Tarihine Giriş-En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, İ.Ü. Yayınları, İstanbul
- TURAN, Osman,1947, "Selçuk Devri Vakfiyeleri, I, Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı", *Belleten*, XI/42, s. 197-235
- TURAN, Osman,1947, "Semseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı" *Belleten*, C. XI, S. 42, Ankara, s. 202
- TURAN, Osman,1947, "Mübârizeddin Er-Tokus ve Vakfiyesi", *Belleten*, XI/43, 415-430
- TURAN, Osman,1948, "Celaleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri", *Celaleddin Karatay Foundations and Foundation Charters*, in, *Belleten*, 45, 12, pp. 17-170
- TURAN, Osman,1948, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri III, Celaleddin Karatay Vakıfları ve Vakfiyeler", *Belleten*, XII/45, s. 17-173
- TURAN, Osman,1948, "Celaleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri", *Belleten*, XII, S. 45, 72-79, s.111-113
- TURAN, Osman,1948, "Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku, Mirî Topraklar ve Hususi Mülkiyet Şekilleri", *Belleten*, XII/47, s. 549-574
- TURAN, Osman,1993, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yay., İstanbul, s. 35-37
- UYSAL Ali Oli,1997, "Ertokuş Medresesi Kazısının Mimarî Sonuçları", *VI. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri*, 16-17 Mayıs 1996, Konya, s. 151-170
- ÜLKEN, Hilmi Ziya,1998, *Eski Yunan'dan Çağdaş Düşünceye Doğru İslâm Felsefesi Kaynakları ve Etkileri*, İstanbul
- ÜNAL, Mehmet Ali, 1997, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta
- ÜNVER, Süheyl,1940, *Selçuklu Tababeti (XI-XIV. Asırlar)*, İstanbul
- YARDIM, Ali,1999, "Osmanlı Devrinde Darü'l-hadisler", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yay., Cilt: VIII, Ankara
- YAZICI, Nurcan,2009, "Prof. Dr. Oktay Aslanapa ve Anadolu'daki Türk Dönemi Kazıları", *Türk Dünyası Araştırmaları, Prof. Dr. Oktay ASLANAPA Özel Sayısı*, (Derl. Y. Çoruhlu), Sayı: 183, Kasım-Aralık, s. 505-524
- YETKİN, Suut Kemal,1964/1965, "Türk Çini Sanatından Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, İstanbul
- YETKİN, Suut Kemal,1965, *İslam Mimarisi*, A. Ün. Basımevi, Ankara
- YİNANÇ, Mükrimin Halil,1944, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I: Anadolu'nun Fethi*, İstanbul

İNTERNET KAYNAKÇA

<http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1479/Konyal%C4%B1.pdf?sequence=1>

KAHYA, Esin, Türkiye Selçuklularının Bilimsel Faaliyetleri, III. Uluslararası Mevlâna Kongresi, Türkiye Selçuklularının Bilimsel Faaliyetinin Genel Bir Değerlendirmesi, http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=381